

ként vet föl: „Vagyis a leghetesebb élni annyi, mint megfosztva lenni attól, ami lehetőség?” Úgyhogy a további konzekvenciák levonásától el is tekinthetnénk már.

Annál is inkább, mivel Bognár „szerzője” eláll az utolsó, tizedik történet megírásától. Mert visszariad, ebben is B. Kiss Mihály példáját követi, sőt a zárórészben a logikus végkövetkeztetés levonásának gondolata is foglalkoztatja. A *Tragédia* Ádámjához hasonlatosan ébresztve rá bennünket ezzel is arra, hogy könyve bizonyos értelemben a madáchi felmérés ellenpróbája: a „szerző” ugyanis nem a történelem reprezentatív alakjainak énjébe költözve álmodja újra a múltat, ám ellenőrző kísérletének eredménye nagyon is ezt a képletet igazolja. Így már azon se kell csodálkoznunk, ha nála végképp elmarad a „bízva bízzál” meddő malasztja. Hacsak a „szerző” azon mentegetőzését nem tekintjük ilyennek, miszerint: „Tisztában volt azzal, hogy az apokaliptikus látomássá táguló eszkatologikus végkifejlet eleve olyan nézőpontot feltételez, melyben a történelmi haladás a szem vakfoltjára esik.” Miért ne bíz-nánk hát a vakfoltban? Vagy miért ne üdvözlőnénk Bognár Antal regényét inkább? Külön annak nyelvi-stiláris eszközeit is, azt, hogy szerzője biztos kézzel bánva az archaizálás különböző változataival, illúziókeltően, s mégis diszkrétén tud „antik”, „középkori”, „reneszánsz”, „barokkos”, „felvilágosult”, „dekadens” lenni. Sokban azt is ellensúlyozni, hogy egyik-másik történetében kissé eltéved a korfestés és az általánoság útvesztőjében, vagy nem mindig igazán egyéni sorsokon át mutat rá az általánosra. Bármennyire igaz legyen is, hogy az *Almok a halálban* művet és írói beérkezést jelent irodalmunkban, többet hátborzongatóan könnyed játéknál.

Még ha tudjuk is, hogy az irodalom csak játék, funkciótlan fényűzés.

VARGA Zoltán

## BIZALOMMAL, JÓHISZEMŰEN, KRITIKAI HOZZÁÁLLÁSSAL

Ágoston Mihály: *Helyesírásunk hiteléért*. Forum Könyvkiadó, Újvidék 1986

Egy éve múlt már, hogy — amint Ágoston Mihály nem minden rejtett humor nélkül megjegyzi — „az 1984-es évszámmal 1985 márciusában megjelent helyesírási szabályzatot” kezünkbe vehettük, használva pedig, más törvények kényszerétől mentesen, csupán (és ez nem kevés) írott nyelvünk egységesülésétől indítva, érvényét is elfogadtuk. Egy

év már sokat mondhat a kis szabálygyűjtemény fogadtatásáról: érdemesek voltak-e a Helyesírási Bizottság erőfeszítései, hogy demokratikus módon, az egész nyelvközösség közmegegyezése alapján kívánta a szabálytartalmat és megfogalmazást kialakítani? Érdemes volt-e ezért még az egyértelmű szabályozásban is engedményeket tenni?

A válasz, a tanulság máris sokrétű, környezetekre, értelmiségi alapálásokra is igen jellemző, sok esetben megdöbbenő. Megdöbbenő például, hogy az *Élet és Irodalom* *Írhatnánk hejesen* (így!) c. cikke szerint „... egy emberként tombol nyomdász és újságíró, korrektor és író, tanár és diák, kéziratelőkészítő és szaktudós”. Tombolnak a szerző szerint, mert nem értik, miért lett a Margit-hídból *Margit híd*, a mammutból *mamut*, az amerikaellenesből *Amerika-ellenes*, a sarkcsillagból *Sarkcsillag*, a nylonból *nejlon*. Valóban nem értenék, hogy az első esetben a Margit híd így illeszkedik bele az ember emelte tereptárgyak egyedítő neveinek sorába, hogy a mamut, nejlon épp az ejtéshez közelítéssel válik honosabbá, a másik két példában pedig a nagybetű révén a tulajdonnévi jelleg logikussá? Érdemes ezekért egy egyezményes szabályzat érvényesztés szubjektíven halogatni, vagy éppen bojkottálni?

Környezetünkben, bizvást mondhatjuk, kedvező volt *A magyar helyesírási szabályainak fogadtatása*, és ezeknek a véleményeknek sajtónk, publicisztikánk öröme adott teret, köztük szerkesztési koncepciójának elismerésre méltó túlgulásával a *Hid* is, méghozzá legnagyobb terjedelemben. Itt jelentek meg Ágoston Mihály méltatásai három folytatásban, és ezeket integrálta önálló kiadvánnyá a Forumnak az alcímben jelölt könyvecskéje.

Talán csak a nyelvvél foglalkozás legavatottabbjainak nem árulunk el titkot: Ágoston Mihálnál, a kis könyv szerzőjénél tevékenyebben nagyon kevesen vettek részt a szabályzat kialakításában, csiszolásában. Véleménye, miként másoké is, nem mindig talált meghallgatásra, mert a más vélemények túlsúlya eltérő felfogást vitt diadalra. Most mégis példamutatón írja: „Valahol valakinek döntenie kellett, valamiben meg kellett állapodni (...). Egy másik bizottság nem egészen ugyanazt érvényesítette volna (...), de a szabályzat mindenesetre csak emberi munka lehetne (...), amelyen maguk a megfogalmazók is találnak bizonyos idő múltán igazítani valót.”

Mi tehát e gondolatok üzenete? Az, hogy ha már egy „nyelvi egyezés” megszületett, tegyünk meg mindent érvényre jutásáért, még ha voltak is, vannak is kisebb fenntartásaink, amelyek mellett szűkebb szakmai vitákban ki is kell állnunk.

A vitákban a sokszor eltérő vélemények pillanatnyi arányát, egyensúlyát rögzítő egyezményességet is elfogadó, de a továbbgondolásra serkentő egyéni érveiről le nem mondó nyelvész látásmódját már a mű szerkezetének azonos kérdésekre koncentrálódó, de más sugarú körei is jól kifejezik. Csak első pillantásra zavaró, hogy pl. az írásjelekről, tu-

lajdonnevek írásáról, külön- és egybeírásról két-három helyen is szó esik, mert aztán kiviláglik, hogy egyszer a szerző által is elfogadott *szabályzati újítások*, másodszer a *kisebb problémák*, harmadszor a további teendőkkkel foglalkozó *Kitekintés* című fejezetben, így csak az *Egyéb problémák* fejezetnek a már érintett jelenségekre való, igaz más nézőpontú visszakanyarodása, indokoltsága marad kissé homályos.

A szabályzat ismertetését, méltatását olyan fokú elméleti alapozással kezdi szerzőnk, amely a *Szabályzatban* csak hallgatólagos állásfoglalásként van jelen. Felveti a beszéd és írás kapcsolatának, fontossági rendjének máig vitatható kérdését, amelyet a X. kiadás nagyon sütán fogalmazott meg, hogy „Beszédünk láthatóvá tétele az írás”. „Egyenrangú és elsődleges a nyelvi közlésnek mindkét formája a közlés szempontjából” — hangsúlyozza Ágoston Mihály, és ezt el is kell fogadnunk, noha az élő beszéd, a közvetlen kommunikációban igazán kiteljesedő beszédhelyzetek és az íráskép, írásmód elkülönítését, elszigetelését épp az ortográfiai gondolkodásmódra nézve veszélyesnek látjuk, még akkor is, ha a beszéd, illetve az íráskészség nem azonosak, nem egymásból következnek, s az írás a beszédnél több információt is adhat (Miskolczy), de az íráskészség bonyolultabb mivolta a közvetlen közlés elemeinek *leképezési nehézségeiből* adódik, eltérő információi pedig az időtálló hírértékekre, illetve saját jelrendszerének metanyelvi viszonyaira irányulnak.

És tovább sorakoznak a vitára is serkentő, de a szerző álláspontját tisztán tükröző kérdések: miért kell egyáltalán egy helyesírási szabályzatot megújítani? Mert a nyelv, a közlés igényei sürgetik, vagy hogy megtanulhatóbb legyen, s kizsoríthassa a spontán íráshasználatot? Vagy éppen annak az előremutató vonásait emelje szabállyá? A jövő nemzedékek érdekében álló logikusság, megtanulhatóság-e a fontosabb, vagy az *Élet és Irodalom* cikkében jól kendőzött szempont, hogy „mi így tanultuk, így szoktuk meg”, igaz, a szerző is megállapítja, az újítással szemben állnak az eddigi (de korántsem egységesen) kinyomtatott szövegek is.

A felvetett sok-sok kérdést, ötletet, állásfoglalást felsorolni sem tudnánk, amelyek hol a szabályokat teszik az írásmód kötelező információi felől próbára (a szabad vers, a fekete doboz kimunkálatlan, a 45<sup>min</sup>-cel rövidítés toldalékolásának logikátlan írásmódja vonatkozásában), hol pedig többé-kevésbé ösztönös (jugoszláviai magyar) írásmódunkat az új szabályzat pontjainak fényében, amelyek pl. nem engedélyezik (más kérdés, hogy ebben a helyesírás-e az első illetékes) a nálunk oly honos *Kazi, szül. Dobó Anna; Kazi Anna, szül. Dobó* típusú aszszonyneveket (pl. a *Kaziné Dobó Anna* helyett).

A *Szabályzat* szerzőnk szerint is alapozó munka, amelyet számos további tennivalónak kell követnie a jugoszláviai magyar íráshasználat körében is, amely bizonyos szabálypontoknak az átlagosnál árnyaltabb kimunkálását, a helyesírási szabályzat külön függelékének kidolgozását

is igényli, kritikai továbbgondolásra is szükség van, de most már hosszú ideig a sokak fáradságos munkájának eredményeként megjelent 11. kiadás elveinek alapján.

PAPP György.

## JELES NÉPKÖLTÉSI SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

Katona Imre—Lábadai Károly: *Szedem szép rózsámat*. Népi mondókák versek, dalok a Drávaszögből és Szlavóniából. Forum Könyvkiadó Újvidék, 1986

Az utóbbi években mind többet hallat magáról Drávaszög és Szlavónia magyarságának népköltészete. A szorgalmas gyűjtőmunkát sorban követik a feldolgozott néprajzi anyag publikációi. Eddig a balladaanyagga (*Erdők, mezők, vadligetek*), a találóskérdés-gyűjteménnyel (*Hold letette Nap felkaptá*) és a proverbiumokat tartalmazó kötettel (*Abogy rakott tüzed*) ismerkedett meg az érdeklődő, most e sorozat újabb gyűjteményé vehetjük kezünkbe Katona Imre és Lábadai Károly válogatásában, feldolgozásában. A terjedelmes anyagból a válogatók a népi mondókákat verseket, dalokat tárják az olvasó elé. Céljuk kettős: nemcsak a szakemberek számára, hanem az érdeklődőknek is — főleg a diákoknak — szánják gyűjteményüket. Ezért rövid műfaji ismertetőt adnak minden alkalommal, és gazdag jegyzetanyagot a fejezetek, részek végén (az előadás alkalmairól, az előforduló tájszavakról és gyakran a másutt ismerpárhuzamokra is felhívják a figyelmet).

A válogatásnál főleg a kéziratos anyagot részesítették előnyben, fél ezernél is több szöveg mintegy negyven százaléka most jelent meg először nyomtatásban, s emellett olyan jeles szakemberek gyűjtéseit is felhasználták, mint Penavin Olga, Kiss, Lajos, Katona Imre, Garay Ákos Lábadai Károly, Bóna Júlia.

A gyűjtések egyenetlenségeiből területi-műfaji aránytalanságok adódnak, így pl. Szlavónia 60, Drávaszög 40 százalékkal van jelen az anyagban. Kórógy és Kopács a leggazdagabb anyaggal büszkélkedhet, de többi 11 helység sem marad el a helyi sajátosságokat őrző szövegekben noha gyakran csak egy-két adattal van jelen. A szövegeket a főbb nyelvjárási jellegzetességek feltüntetésével olvashatjuk, alattuk pedig az adatot, amit a gyűjtők följegyeztek. Sajnos, dallam nélkül olvashatjuk a különféle dalszövegeket (helyszűke miatt?), bár minden egyes szöveg alatt feltüntették, hogy dallammal került-e feljegyzésre.

A 340 oldalas gyűjteményben az említett műfajok (mondókák, versek, dalok) feldolgozása az emberi élet és az év menete, valamint az al-